

אוניברסיטת בר-אילן
המחלקה למדעי המדינה
האידיאולוגיה והפוליטיקה ברוסיה מאז 1989.
 71-568-01
 קורס בחירה שנתי לתלמידי מ.א.
 תשס"ז
ד"ר אורי פטרובסקי

שעות קבלה: יום א' 18.00-19.00
מספר החדר: (יפורסם בהמשך)
טלפון נייד: 050-2017040

תיאור הקורס:

הקורס ידון בהסברים אפשריים של תהליך השינויים וקווי המשכיות בחיי הפוליטיקה והאידיאולוגיה הרוסית מסוף שנות ה-80 ועד לימינו. להבנת המאבקים הפוליטיים והאידיאולוגיים של תקופה זו, השינויים וקווי המשכיות יעשה שימוש בגישות ותיאוריות הקיימות במדעי המדינה, בקונצפציות אידיאולוגיות אשר עומדות מאחריהן, וגם בהסברים אשר פותחו על-ידי הוגי הדעות הרוסים עצמם.

מטרות הקורס:

- ללמד את הסטודנטים להשתמש בגישות ותיאוריות הקיימות במדעי המדינה לחקר הפוליטיקה והאידיאולוגיה הרוסית מסוף שנות ה-80, להבנת המאבקים הפוליטיים והאידיאולוגיים המתרחשים;
 - ללמד את הסטודנטים להשתמש לצורך זה גם בתיאוריות והסברים שונים אשר פותחו בחשיבה האידיאולוגית הרוסית;
 - ללמד את הסטודנטים להציג הסברים אפשריים לשינויים וקווי המשכיות, למאבקים המתרחשים והשערים הקיימים בפוליטיקה והאידיאולוגיה הרוסית על סמך השימוש האינטגרטיבי בגישות ותיאוריות מדעיות בקונצפציות אידיאולוגיות רלוונטיות.

חובות הסטודנט/ית:

1. נוכחות בהרצאות.
  2. השתתפות פעילה בדיונים במהלך הקורס.
  3. הכרות עם החומר הרלוונטי להרצאות ודיונים לפי רשימה ביבליוגרפית לקריאת חובה;
  4. כתיבת הרפרט (הנושאים של הרפרטים יסוכמו בתאום עם המרצה) ומוכנות להצגתו לפני המשתתפים בקורס.
- מועד להגשת הרפרט: עד סוף סמסטר א'.

הרכב הציון:

- 40% - רפרט (והצגתו לפי הסיכום עם המרצה)
 60% - מבחן מסכם על חומר הקורס (בסוף סמסטר ב').
הקורס יחולק לשני חלקים וכל חלק יורכב ממספר נושאים להרצאות ולדיון.
- חלק I איך ניתן להסביר את האידיאולוגיה והפוליטיקה ברוסיה החל מסוף שנות ה-80 לאור הגישות והתיאוריות הקיימות במדעי המדינה ומספר קונצפציות אידיאולוגיות?
 1. הגישה המערכתית וההסברים הנובעים ממנה.
 2. הגישות הרציונליסטיות וההסברים הנובעים מהן.
 שימוש בגישה הריאליסטית ביחסים הבינלאומיים להבנת הגורמים לשינויים הפוליטיים-חברתיים מאז 1989.

3. האם ניתן להבין את מה שהתרחש ברוסיה על-ידי הבלטת הגורמים הפסיכולוגיים, האישיותיים?
4. האם ניתן להשתמש בגישה המרקסיסטית? מרקסיזם על המהפכות "מלמעלה".
 פוסט-מרקסיזם? קולוניות מול אימפריה?
5. ההשקפה הליברלית והפירושים הנובעים ממנה.
6. הפירושים של מצדדי הרפורמות הדמוקרטיות והשילוב בין הדמוקרטיה לסוציאליזם.
 אמונה ברפורמות ובאבולוציה כדרך לשינויים הפוליטיים-חברתיים לאור נסיונה של רוסיה.
 האם הפירוש "הרוזיוניסטי" של התקופה הסובייטית עוזר להבין את מה שקרה מאז 1989?
7. הפירוש "המערבני" בחשיבה הרוסית.
 הליברלים הרוסים לקראת ותוך כדי השינויים בחיי המדינה והחברה.
 הדמוקרטים הרדיקליים ופירושיהם על מה שהתרחש ברוסיה מסוף שנות ה-80.
8. איך ניתן להסביר את מה שהתרחש ברוסיה לאור השילוב בין הליברליזם לתמיכה במדינה הרוסית החזקה? האם הנשיא פוטין קרוב למצדדי השילוב הזה?
9. האם ההשקפה השמרנית וגישתה ביחס לאדם, חברה ומוסדות פוליטיים וחברתיים עוזרות להבין את מה שהתרחש ברוסיה מאז 1989, את חיי החברה והמדינה בתקופה האחרונה?
10. הגישה "הציויליזציונית" והפירושים הנובעים ממנה.

רוסיה כציויליזציה נפרדת? מצדדי הדרך הרוסית הייחודית בגירסה המסורתית-שמרנית. "סלבופילים" סולז'ניצין.

המחברים "המסורתיים-שמרניים" במאבקים האידיאולוגיים של שנות ה-90.

11. "נציונל-בולשביזם" לקראת ותוך כדי השינויים של סוף שנות ה-80 – תחילת שנות ה-90.

"נציונל-בולשביקים" ופירושיהם אחרי השינויים של התקופה הזו (1993 – 2005).

חלק II. דיון בשינויים הפוליטיים-חברתיים ובחיים הפוליטיים והאידיאולוגיים ברוסיה מאז 1989 על סמך השימוש האינטגרטיבי בגישות ותיאוריות מדעיות ובקונצפציות אידיאולוגיות רלוונטיות.

1. מהם השינויים הפוליטיים-חברתיים מאז 1989? ניסיון להערכתם מבחינת העומק ודרך הביצוע (מהותיים או קוסמטיים, מהפכה "מלמעלה", "מלמטה" או רפורמות).

2. השערים הפוליטיים והאידיאולוגיים בתקופה הנבדקת: מצדדי הדמוקרטיה מול תומכי המשטר הישן (השמרנים, הקומוניסטים); מצדדי החברה הליברלית מול הביורוקרטיה, תומכי המדינה החזקה והריכוזית; המשך המאבק בין "המערבנים" ל"סלבופילים"; תומכי האימפריה מול המאבקים האנטי-אימפריאליים.

3. הזרמים הפוליטיים והאידיאולוגיים של רוסיה במבחן המציאות של ימינו.

4. ניסיון להערכת המערכת הפוליטית של רוסיה הפוסט-קומוניסטית. האם ובאיזה מידה מדובר בהתקדמות בדרך למשטר דמוקרטי (או לכיוון אחר)?

קריאת חובה. עברית

- גבורקיאן, נ. קולסניקוב, א., טימקוב, נ. מגוף ראשון. שיחות עם ולדימיר פוטין. ירושלים: גשרים, 2002, ע"ע 98 – 101, 114 – 139.

(544025) 947.086092 פוט. מוג (544025)

- גרינסטיין, פ. "האפשר לחקור בשיטתיות אישיות ופוליטיקה?" בתוך זיסר, ב. מדע המדינה לגונוני: אסכולות וגישות בחקר הפוליטיקה. ת"א: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1993, ע"ע 425 – 450.

(234951) שמור מדעי המדינה לפי מדע.המ (234951)

- זיסר, ב. "ניתוח מערכות". בתוך זיסר, ב. מדע המדינה לגונוני: אסכולות וגישות בחקר הפוליטיקה. ת"א: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1993, ע"ע 233 – 242.

(234951) שמור מדעי המדינה לפי מדע.המ (234951)

- זיסר, ב. "משחקים, אסטרטגיות ותיאורית השחקן הרציונלי". בתוך זיסר, ב. מדע המדינה לגונוני: אסכולות וגישות בחקר הפוליטיקה. ת"א: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1993, ע"ע 333 – 345.

(234951) שמור מדעי המדינה לפי מדע.המ (234951)

- יעקובלב, א.נ. הרפורמציה ברוסיה: מברית-המועצות לחבר העמים. תרגם מרוסית: ויהימה. אור-יהודה: ספרית מעריב, 1996, ע"ע 158 – 231, 217 – 221, 238 – 318.

(320210) שמור מדעי המדינה לפי יעק.רפ (320210)

- מורגנטאו, ה. פוליטיקה בין האומות. ת"א: יחדיו, 1968, ע"ע 1 – 16, 29 – 43, 227 – 251.

(138174) שמור מדעי המדינה לפי מור.פו (138174)

סולז'ניצין, א. כיצד נוכל להסדיר את החיים ברוסיה? שיקולים כמיטב היכולת. תרגום מרוסית: פטר קריקסונוב. תל אביב: ידיעות אחרונות, 1991, ע"ע 34 – 96.

(156753) 320.947 סול.כי (156753)

אנגלית

- Dunlop, J.B. The Rise of Russia and the Fall of the Soviet Empire. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1993, pp. 125-185.

(1103308) 10605 תדפיס (1103308)

-Polsky, Y. Russia During the Period of Radical Change, 1992-2002. Lewinston, New York: The Edwin Mellen Press, 2002, pp. 20-130.

(1103127) 10601 תדפיס (1103127) וגם תדפיס 10602 (1103133)

- Yanov, A. Weimar Russia and What We Can Do About It. New York: Slovo-Word Publishing House, 1996, pp. 22-62, 181-223, 230-263.

תדפיס 10560 (1102999) וגם תדפיס 10561 (1103000) וגם תדפיס 10562 (1103003)

קריאת רשות (ספרות מומלצת).

עברית

- אבינר, ש. רשות הרבים. שיחות על מחשבה מדינית. ת"א: ספרית פועלים/דעת-זמננו: הוצאת הקיבוץ הארצי, השומר הצעיר, 1995, ע"ע 161 – 169.
שמו מדעי המדינה לפי אבי. רש (119371)
- אלמונד, ג., "מבוא: גישה תפקודית לפוליטיקה השוואתית". בתוך זיסר ב. מדע המדינה לגונונו: אסכולות וגישות בחקר הפוליטיקה. ת"א: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1993, ע"ע 263 – 302.
שמו מדעי המדינה לפי מדע.המ (234951)
- הנטינגטון, ס.פ. התנגשות הציויליזציות. הקדמה: דן מרגלית. ירושלים: שלם, תשס"ג (2003), ע"ע 3-45.
שמו מדעי המדינה לפי הנט.הת (568783)
- זיסר, ב. "פסיכולוגיה ופוליטיקה". בתוך זיסר ב. מדע המדינה לגונונו: אסכולות וגישות בחקר הפוליטיקה. ת"א: הוצאת האוניברסיטה הפתוחה, 1993, ע"ע 407 – 418.
שמו מדעי המדינה לפי מדע.המ (234951)
- זיסר, ב. על ימין ועל שמאל: אשנב לשיח האידיאולוגי בן-זמננו. ירושלים/ת"א: הוצאת שוקן, 1999, ע"ע 49 – 83.
שמו מדעי המדינה לפי זיס.על (439762)
- מיל, ג'. ס. על החירות. תרגום: אריה סימון. ירושלים: מאגנס, תשכ"ו, ע"ע 3 – 173.
שמו מדעי המדינה לפי מיל.על (151710)
- סמית, א. "עושר העמים". בתוך זיסר, ב. (עריכה מדעית) אידיאולוגיות פוליטיות מודרניות. מקראה, חלק א. ת"א: האוניברסיטה הפתוחה, 2004, ע"ע 59 – 62.
שמו מדעי המדינה לפי איד.פו (578634)

אנגלית

- Barner-Burry, C., Hody, C.A. The Politics of Change. The Transformation of the Soviet Union. New York: St. Martin's Press, 1995, pp. 52-56, 174-196.
320.947 BAR-BAR (292883)
- Brudny, Y.M. Reinventing Russia: Russian Nationalism and the Soviet State, 1953-1991. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1998, pp. 4-23, 192-265.
תדפיס 10543 (1102543), תדפיס 10544 (1102545) וגם תדפיס 10545 (1102547)
- Brzezinski, Z. "The Premature Partnership". Foreign Affairs, March-April 1994, pp. 68-79.
כתב עת בספרית מדעי החברה
- Buckley, M. Redefining Russian Society and Policy. Boulder, Colorado: Westview Press, Inc., 1993, pp. 44-66, 140-174, 182-210, 215-243, 248-327.
תדפיס 10557 (1102789), תדפיס 10558 (1102791) וגם תדפיס 10559 (1102793)
- Carter, S.K. Russian Nationalism. Yesterday, Today, Tomorrow. New York: St. Martin's Press, 1990, pp. 103-158.
תדפיס 10541 (1102524)
- Duncan, P.J.S. Russian Messianism: Third Rome, Revolution, Communism and After. London: Routledge, 2000, pp. 18, 22-41, 63, 75-77, 115-148.
תדפיס 10556 (1102693)
- Huntington. S.P. "The Clash of Civilizations". Foreign Affairs, 72(3), 1993, pp. 22-49.

כתב עת בספרית מדעי החברה

- Medvedev, R.A. "On Gulag Volume One". In Medvedev, R.A. Political Essays. Nottingham: Spokesman Books, 1976, pp. 61-76.

320.01 HUM (265015)

- Reddaway, P., Glinski, D. The tragedy of Russia's reforms: market bolshevism against democracy. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 2001, pp. 17-37, 232-308, 624-641.

תדפיס 10542 (1102535), תדפיס 10603 (1103292) וגם תדפיס 10604 (1103293)

- Remington, Th. F. "Politics in Russia". In Almond, G.A. & Powell, G.B., Jr. Comparative Politics Today: A World View. N.Y.: Harper & Collins, 1996, pp. 381-394, 427-430.

שמוך מדעי המדינה לפי COM (173379)

- Solzhenitsyn, A.I. "The Russian Question" at the end of the Twentieth Century, New York: Farrar, Straus and Giroux, Inc., 1995, pp. 86-108.

אין

- Solzhenitsyn, A.I. "Address to the International Academy of Philosophy. Leichtenstein, 14 September 1993". In Solzhenitsyn, A.I. "The Russian Question" at the end of the Twentieth Century. New York: Farrar, Straus and Giroux, Inc., 1995, pp. 111-128.

אין

רוסית

- Bokarev, I. "CIRCULUS VITIOSUS (prichiny krakha liberal'noi ekonomicheskoi politiki)". Rossia XXI, 9, 1998, 13 pages.

http://www.russia-21.ru/XXI/RUS_21/ARXIV/1998/bokarev_cirk_09_1998.htm

- Burtin, I. "Vykhod iz krizisa: inventarizatsiia illiuzii". Oktiabr', 8, 1997, 27 pages.

<http://magazines.russ.ru/october/1997/8/burtin.html>

- Davydov, I. "Dvadsatyi chlen NATO?". Vestnik Evropy, 5, 2002, 11 pages.

<http://magazines.russ.ru/vestnik/2002/5/dav.html>

- Filatov, S.B. "Osoznaet li tretii Rim svoje rodstvo s Rimom pervym?"

Neprikosnovennyi zapas, 4 (30), 2003, 16 pages.

<http://magazines.russ.ru/nz/2003/4/filat.html>

- Gaidar, E. Gosudarstvo i evoliutsiia. Moskva: Izdatel'stvo "Evraziia", 1995.

- Glebov, D. "Ataka na pravoslavie". Zavtra, 42, 1996, 3 pages.

http://zavtra.ru/cgi/veil//data/zavtra/96/150/6_left.html

- Kagramanov, I. "Evropa i mirovoi Iug". Druzhba narodov, 4, 1997, 25 pages.

<http://magazines.russ.ru/druzhba/1997/4/kagr.html>

- Kuniaev, S. et al. (2001) "Prodazha zemli?". Nash sovremennik, 1, 2001, 35 pages.

<http://www.nashsovr.aihs.net/p.php?y=2001&n=1&id=4>

- Lebedev, B. "Sinonim razrusheniia. Naedine s ekranom". Sovetskaia Rossiia, 2, 2003, 4 pages.

http://www.sovross.ru/2003/004/004_2_2.htm

- Mialo, K. "Na rubezhe tysiacheletii: kontur sdviga". Nash sovremennik, 2, 2001, 28 pages. <<http://www.nashsovr.aihs.net/p.php?y=2001&n=2&id=3>>
- . Mialo, K. "Razmyshleniia posle iubileia". In Rossia XXI,. 5, 1999, 5 pages. <http://www.russia-21.ru/XXI/RUS_21/ARXIV/1999/mialo_05_1999.htm>
- Sakharov, A.D. "Razmyshleniia o progresse, mirnom sosushchestvovanii i intellektual'noi svobode". In Sakharov, A.D. O strane i mire. Sbornik proizvedenii. New York: Izdatel'stvo "Khronika", 1976, pp. 140-179.
- Yanov, A. Russkaia ideia i 2000-i god. New York: Liberty, 1988.
- Ziuganov, G.A. "KPRF – partiia sotsializma i patriotizma". Sovetskaia Rossiia, 4, 2003, 7 pages. <http://www.sovross.ru/2003/004/004_2_1.htm>